

U SJENI DIVA

ivan supek

Danijel Žabčić

Kod prikaza Beethovenovog skladateljskog opusa moguća su dva pristupa: o svemu pomalo ili detaljnije o (naj)značajnijim dijelovima njegovog opusa. Vrlo brzo shvatili smo da je u njegovom slučaju primjereniji drugi pristup, jer je posve razvidno da se po kvaliteti, značaju, ali i veličini opusa izdvajaju simfonije, sonate za glasovir i gudački kvarteti.

Malen stasom, golem značajem, Ludwig van Beethoven umro je 26. ožujka 1827. godine. Umro je, no njegova sjena nastavila je živjeti i naizgled svakim danom postajati sve veća i veća. I tim sve teža njegovim sljedbenicima i nasljednicima. Gotovo nitko od skladatelja nakon toga nije živio i skladao a da nije povremeno iza sebe osluškiavao korake diva. Podijelili su se u "naprednjake" i "konzervativce", no i jedni i drugi predano i gorljivo tražili su uporište i ishodište u Beethovenovom opusu, a njihov sukob kulminira '70-ih godina XIX. stoljeća u raspravi između pristaša Richarda Wagnera i Johannes Brahmsa.

Sukobi nisu zamrli ni u XX. stoljeću, dapače prenijeli su se u nešto drugačijoj pojavnosti i formi i u praksu izvođenja Beethovenovih simfonija, i to je ono što nas ovdje interesira. "Suparnici" su bili produhovljeni Wilhelm Furtwängler i superprecizni Arturo Toscanini. Naravno, to su paušalne ocjene onovremenih kritičara koje tek djelomično oslikavaju njih kao glazbenike. No, nesumnjivo je Furtwängler bio genijalni vrhunac jedne uhodane izvoditeljske prakse - romantične, koja seže sve do Beethovenovih vremena, a koja je tijekom vremena nakupila puno patine i manirizama.

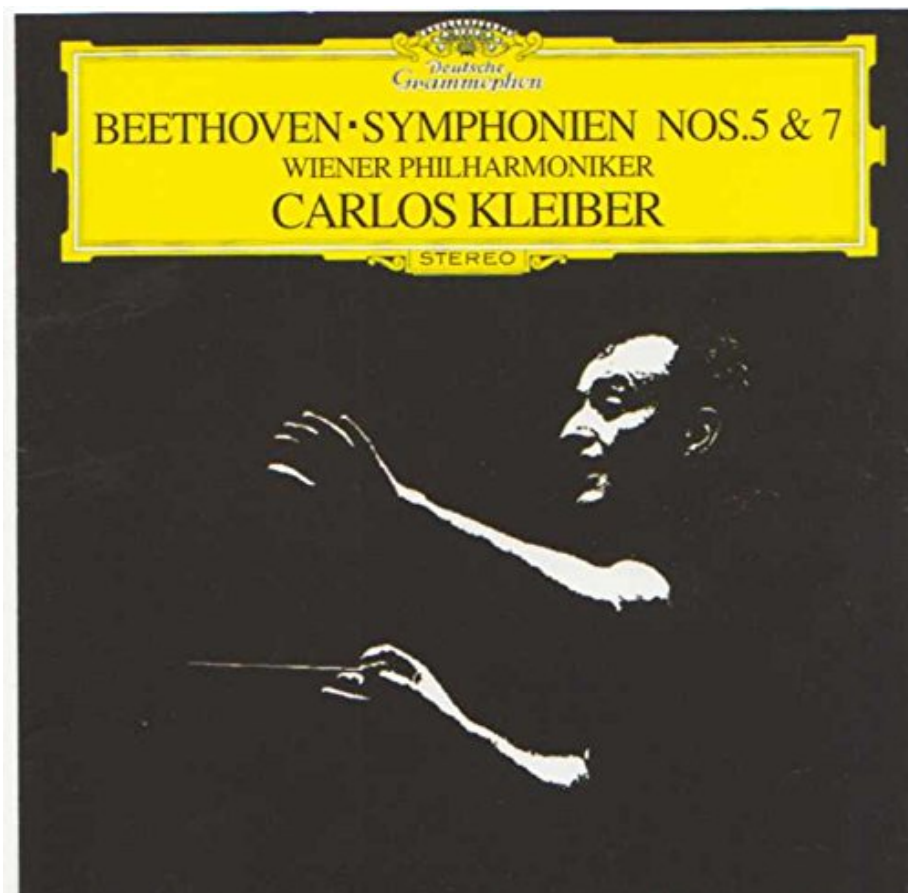
Toscanini pak otvara vrata modernijem pristupu, koji je bilo daleko lakše nastaviti i dalje razvijati i čije "odjeke" nalazimo i danas kod dirigenata povijesno obaviještenih izvedbi.

S obzirom da je u diskografiji dat pregled nekoliko značajnih kompleta Beethovenovih simfonija ograničit ću se na pregled velikih izvedbi pojedinačnih simfonija. Ukoliko već posjedujete neki dobar komplet simfonija najvjerojatnije nećete niti nabavljati dodatne izvedbe "Prve" ili "Druge simfonije". Ukoliko to ipak želite učiniti ili ste odlučili skupiti sve simfonije pojedinačno, preporučio bih neku od tzv. autentičnih izvedbi: Norrington, Gardiner ili Brügggen.

"Treća simfonija" ili "Eroica" zaslužuje biti zastupljena s bar nekoliko verzija u vašoj fonoteci, a to svakako vrijedi i za "Petu", "Šestu", "Sedmu" i "Devetu simfoniju". Od povijesnih izvedbi tu su naravno Furtwängler i Toscanini, no ja ću preporučiti Ericha Kleibera (DECCA-ine snimke iz 1950. s Concertgebouw, te iz 1955. godine s Bečanima), često okarakteriziranog kao Toscwängler, dirigenta koji kao da objedinjuje najbolja svojstva obojice dirigenata, a upravo ove snimke to najbolje i ilustriraju. Od stereo izvedbi najbolje su one Otta Klemperera i Brune Waltera. Vrlo različite izvedbe koje će lijepo iznijeti bogatstvo i raspon Beethovenovog simfonijskog idioma, prva monumentalna i snažna, druga mirnija i produhovljenija - sjajan par izvedbi za vašu diskoteku. Od novijih snimki preporučam David Zinman sa Zurich Tonhalle Orchestra.

"Četvrta simfonija" ne spada u red najpopularnijih, no meni osobno je jedna od najdražih. Carlos Kleiber, sin Erich Kleibera, snimio je s Bavarian State Symphony Orchestra za Orfeo vrlo žustru izvedbu od

početka do kraja simfonije. Nešto liričnija i meni osobno draža izvedba je ona Brune Waltera iz 1959. godine. To je ujedno i jedan od ponajboljih tonskih zapisa ovoga dirigenta, pa ako još spomenem da je na "drugoj" strani još slavija izvedba "Šeste simfonije", zaista ne treba tražiti dalje.

Osmo Vänskä s Minnesota Orchestra u digitalnom zapisu također daje odličnu interpretaciju simfonije, a uparena je s podjednako dobrom izvedbom „Pete simfonije“

Još jedna neparna, još jedna velika simfonija - još jedan stereotip, "Peta simfonija" je među najizvođenijim i postoji zaista povelik izbor vrlo dobrih izvedbi. No, ako želimo izdvojiti zaista ono najbolje, krenuo bih opet od Carlosa Kleibera, čiji rezolutan i vrlo dinamičan pristup savršeno odgovara strukturi ove simfonije. On je na tragu očevih interpretacija (snimka iz 1955. godine s Concertgebouw), no uz još bolji uvid u arhitekturu čitavog djela i, naravno, znatno bolju snimku. Alternative? Karajan u analognoj snimci iz 1977. godine, Klemperer, Reiner i Walter također daju izvrsne izvedbe ove simfonije, no Carlos Kleiber je ovdje zaista neprikosnoven.

"Šesta simfonija" je također vrlo popularna, no, ujedno i teška za izvođenje jer se u njoj prelamaju simfonijski i programski aspekti, na što dirigenti reagiraju vrlo različito i neujednačeno. Tri su se izvedbe kontinuirano održale u mojoj fonoteci, te ih mogu mirna srca i vama preporučiti. Boljim poznavateljima Brune Waltera bit će jasno da je upravo ova simfonija bliska njegovoj duši, i to se u njegovoj izvedbi iz 1959. godine sjajno čuje. Svakako prvi odabir. Smireni i ugađeni Carl Böhm s Bečanima 1971. godine snimio je možda i ponajbolju verziju, u kojoj je, usprkos ukupnom ugođaju, oluja primjereno silovita. Neočekivano, i Klemperer ovdje daje sjajnu interpretaciju usprkos (pre?)sporim tempima, što je posebice izraženo u "Scherzu", od kojih ga nije mogao odgovoriti ni Walter Legge. Začudo, sve sjajno funkcionira, a na užas autentičnog

tabora. No, za utjehu i njima od novijih povijesno obaviještenih izvedbi tu je sjajni Harnoncourt, a vrlo dobar je Iván Fischer s Budapest Festival Orchestra. Od povijesnih izvedbi najbolja je svakako Furtwänglerova iz 1952. godine s Bečanima, budući da ima i vrlo prihvatljivu kvalitetu tonskog mono zapisa.

Ni "Sedma simfonija" nije laka za izvođenje, jer njezin plesni dio i kompleksni ritam "urušavaju" simfonijsku strukturu u interpretacijama mnogih dirigenata. Tu su se najbolje snašli Carlos Kleiber s Bečanima i Pierre Monteux s London Symphony Orchestra. Slične su to koncepcije - brze i snažne, a takvu je koncepciju već davno prije naznačio Toscanini s New York Philharmonic Symphony Orchestra, nažalost, u prilično lošoj snimci iz 1936. godine. Naravno, moguć je i drugačiji pristup, a to suvereno demonstrira Furtwängler u začuđujuće dobroj mono snimci iz 1950. godine za engleski EMI. Od novijih snimki spomenimo Harnoncourt i Gardinera.

"Osma simfonija" uklještena je između dva simfonijska kolosa i stoga teško dolazi do daha i znatno rjeđe se i izvodi i snima. Ukoliko imate dobar komplet simfonija, to će vam najvjerojatnije biti posve zadovoljavajuće, a ako ne, od novijih snimki Harnoncourt i Gardiner su mogući vrlo dobri odabiri.

Nakon deset godina simfonijske "šutnje" nastaje posljednja velika "Deveta simfonija" koja lomi sve okvire klasične simfonijske forme i krči nove putove kojima će potom smjelo kročiti Mahler i Bruckner, ostali ipak nešto bojažljivije. Od povijesno značajnih i zaista velikih izvedbi treba izdvojiti slavnu Furtwänglerovu snimku uživo s poslijeratnog ponovnog

otvorenja Bayreuthske opere 1951. godine. Riječ je o nadasve značajnoj izvedbi, koja je skidala teško povijesno breme i s dirigenta, i s Bayreutha. Kod stereo izvedbi postoji obilje kao ni kod jedne druge izvedbe, a posve razumljivo dominiraju dirigenti koji znaju raditi s glasovima. Izdvojimo slijedeće stereo zapise u kronološkom nizu: Otta Klemperera iz 1957. godine (Testament), Karajana iz 1962. s Gundulom Janowitz, odličnu snimku Hansa Schmidt-Isserstedta s Bečanima iz 1966. godine, Eugena Jochuma s Concertgebouw orkestrom iz 1969. godine, posljednju snimku Karla Böhma iz 1981. godine, Claudia Abbada sa Berlinčanima iz 1996. godine, te nedavni digitalni zapis izvedbe Christiana Thielemanna s Bečanima iz 2016. godine.

Budući da su ovome pregledu najboljih ispušteni neki zaista veliki interpreti Beethovenovih simfonija, evo tek kratkih natuknica kako bismo barem donekle ispravili tu "nepravdu". Od povijesnih izvedbi posebno su značajne izvedbe Felixa von Weingartnera iz 1930-ih godina, prve snimka svih Beethovenovih simfonija što su se u dobrom *remasteringu* (Naxos), te Willema Mengelberga s Concertgebouw orkestrom iz 1940. godine (Philips). Kod stereofonskih snimki izdvojio bih Renéea Leibowitza s Royal Philharmony Orchestra na Cheskyju koje su izvorno snimljeno od strane legendarnog tima Gerhardt-Wilkinson i Josefa Kripsa na Everestu također iz 1960. godine, a obje serije u najnovijem transferu odlikuje fenomenalan tonski zapis. Georg Szell s Clevelandskim orkestrom će se pak svidjeti poklonicima Toscaninija, a njegove izvedbe su i znatno bolje snimljene, iako ni približno tako dobro kao prethodno spomenuta dva ciklusa Leibowitza i Kripsa.